

Bodó Szabolcs alezredes:

AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS KIKÉPZÉSI RENDSZER FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI

DOI: 10.35926/HSZ.2025.1.6

ÖSSZEFOGLALÓ: Az önkéntes tartalékos kiképzési rendszer folyamatos fejlesztése – igazodva a biztonsági környezet változásához, valamint a kiképzések során eddig keletkezett tapasztalatokhoz – elengedhetetlen a területvédelmi erők számára. Az eddigi egyszintű, kizárólag alapkiképzésre korlátozódott kiképzési rendszert az alapkiképzés hatékonyabbá tételével, az egyéni, továbbá alapvetően gyalogos lövész szakfelkészítéssel, valamint kötelékfelkészítéssel háromszintűvé kell átalakítani. Az átalakítás során nem szabad figyelmen kívül hagyni az orosz–ukrán háború tapasztalatait (azok adaptálását a területvédelmi erők alkalmazására), a magyarországi sajátosságokat, valamint a meglévő és a tervezett kiképzési infrastruktúrák adta lehetőségeket. Igazodva a 21. század nyújtotta informatikai előnyökhöz, a felkészítés során teret kell adni a távoktatás nyújtotta lehetőségeknek, amellyel hasznos kiképzési időt lehet kigazdálkodni a gyakorlati kiképzés számára. A tanulmány bemutatja a jelenlegi tartalékos kiképzési rendszert, valamint a tervezett fejlesztési lehetőségeket.

KULCSSZAVAK: önkéntes tartalékos, kiképzési rendszer, moduláris alapkiképzés, szakkiképzés, kötelékkiképzés.

A SZERZŐRŐL:

Bodó Szabolcs alezredes, főnökhelyettes (Magyar Honvédség Területvédelmi Erők Parancsnokság Kiképzési Főnökség), a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola PhD-hallgatója (ORCID: 0000-0002-3172-8139; MTMT: 10086460)

BEVEZETŐ

A 2010 után létrehozott egyszintű önkéntes tartalékos kiképzési rendszer¹ az elmúlt években teljesítette a vele szemben támasztott elvárásokat, hiszen több ezer tartalékos katona² sajátította el a moduláris alapkiképzéseken a katonai szolgálathoz szükséges alapismereteket. Az elmúlt években azonban felszínre kerültek olyan tapasztalatok és körülmények, amelyeket a rendszer fejlesztése szempontjából nem szabad figyelmen kívül hagyni, azokat folyamatosan be kell építeni a kiképzés rendszerébe annak érdekében, hogy az minden esetben az adott

¹ 2010 után folyamatosan alakították ki az önkéntes tartalékos szolgálati formákat, így az önkéntes védelmi tartalékos (ÖVT), az önkéntes műveleti tartalékos (ÖMT), majd az önkéntes területvédelmi tartalékos (ÖTT) szolgálati formát. A három különböző szolgálati forma személyi összetételében, tevékenységében, szervezésében, alkalmazásában és felkészítési rendszerében is eltért egymástól. A 2024. július 24-én hatályba léptetett, az önkéntes tartalékos jogállásról szóló 13/2024. (VII. 23.) HM rendelet megszüntette a különböző tartalékos szolgálati formákat, és helyette egységes jogállási szabályozást alakítottak ki önkéntes tartalékos néven.

² 2024. november 14-én az önkéntes tartalékosok aktuális létszáma 13 605 fő, amely nem foglalja magában az időközben kiváltak vagy jogviszonyt váltók létszámát.

kor kihívásainak tudjon megfelelni. A 2022 óta zajló orosz–ukrán háború egyik legfontosabb kiképzési tapasztalata szerint a kiképzésre fordított idővel úgy kell gazdálkodni, hogy annak minél nagyobb hányadában a gyakorlati fogásokra és eljárásokra kell koncentrálni.³ Ez jól harmonizál azzal a ténnyel, hogy napjaink fiatal generációjának tagjai⁴ egy felgyorsult világban szocializálódtak, akik számára már nem lehet hatékony felkészítést végrehajtani 20. századi módszerekkel, a kiképzés során mindinkább meg kell jelennie a digitalizációnak és az információs technológiáknak.⁵

A mai kornak megfelelő korszerű kiképzés fejlesztésekor tehát két fő kritériumot kell emeltemen figyelembe venni: az idő hatékony kihasználását és a gyakorlatorientáltságot. Ennek biztosítását a területvédelmi kiképzési szakemberek a távoktatás (e-learning) szerepének felértékelődésében és rendszerbe építésében látják, amelynek segítségével minimálisra lehet csökkenteni az elméleti kontakt foglalkozások⁶ számát; a felszabadult idővel a gyakorlati kiképzési komponenst lehet erősíteni. Ennek segítségével a jelenlegi 25 napos, elméleti és gyakorlati elemekből álló moduláris alapkiképzési rendszer⁷ átalakíthatóvá válna egy – egy elméleti távoktatási és egy gyakorlatorientált valós kiképzési elemből álló – szintén moduláris alapfelkészítési rendszerré.

A 2023 őszén végrehajtott Adaptive Hussars 2023 (ADHU 23) országos gyakorlaton a Magyar Honvédség (MH) tartalékos erői is szerepet kaptak. A gyakorlaton számos olyan tapasztalat született, amit az önkéntes tartalékos kiképzési rendszer fejlesztésénél fel kell és fel is lehet használni.⁸ Sok más mellett az egyik ilyen tapasztalat, hogy a jelenlegi egyszintű, moduláris alapkiképzésből álló rendszert többszintűvé kell tenni annak érdekében, hogy a tartalékos katonák és alegységek meg tudjanak felelni a velük szemben támasztott alkalmazói (hadműveleti) követelményeknek.⁹ A többszintű rendszer kialakításával az önkéntes tartalékos katonák és alegységek nemcsak a katonai alapképességeket lesznek képesek alkalmazni műveleti feladataik ellátása során, hanem az erre épülő, magasabb szintű gyalogos lövész szakfeladatokat is. Az alapvetően gyalogos lövész feladatokra alkalmazott tartalékosok szak- és kötelékfelkészítésére a tartalékos alakulatok és parancsnokok részéről már korábban is megfogalmazódott az igény,¹⁰ azonban 2023-ig csak a katonai alapképességek elsajátítását biztosító alapkiképzést hajtották végre kötelező jelleggel és rendszerbe foglalva, míg az alkalmazni kívánt feladatokhoz szükséges további ismereteket alkalmi célfelkészítéseken sajátították el. A célfelkészítéseken azokat a lövész szakfeladatokat gyakorolták be a tartalékos katonák, amelyeket az adott művelet megkövetelt tőlük, így az ADHU 23 gyakorlaton is külön tanulták meg azokat a fogásokat, amelyeket a gyakorlaton alkalmaztak. A felkészítések hatékonyabb kihasználására való tekintettel, a tapasztalatok feldolgozása során a területvédelmi kiképzési szakemberek megállapították, hogy a kötelező lövész szakfelkészítések kiképzési rendszerbe integrálásával jelentős időt lehet megtakarítani egy

³ Üveges 2023.

⁴ Bodó 2022, 54.

⁵ Information technology (IT)

⁶ Kontakt foglalkozás alatt azt értem, amelyhez tényleges kiképzői és kiképzendői jelenlét szükséges, a foglalkozást a „klasszikus” formában, térben és időben együtt, a kiképző vezeti a kiképzendők számára.

⁷ A jelenlegi rendszerben hozzávetőleg 30–70% az elmélet és a gyakorlat közötti arányt, az általam javasolt átalakítással, 10–90%-ra lehet módosítani.

⁸ Bodó 2024, 26–31.

⁹ Azon hadműveleti előírások, amelyek meghatározzák azokat a feladatokat, amelyeket a területvédelmi tartalékos katonáknak és alegységeknek békében és békétől eltérő jogrendben végre kell tudni hajtani.

¹⁰ Dr. Horváth 2019, 58–59.

adott műveletre való felkészülés során. A tartalékos rendszert irányító Magyar Honvédség Területvédelmi és Hadkiegészítő Parancsnokság (MH THP)¹¹ által kidolgozott és jelenleg tesztelés alatt álló tartalékos lövész egyéni szakkiképzési rendszer alkothatja a jövőben a háromszintű önkéntes tartalékos kiképzési rendszer második szintjét.

A jelenlegi tartalékos felkészítési rendszerből – szervezett formában – hiányzik a 3. szintet jelentő kötelékkiképzési komponens is. A 2017-től létrehozott területvédelmi tartalékos századok területi (járási és kerületi) elven voltak szervezve, amelyek a vármegyei területvédelmi zászlóalj kötelékébe tartoztak. 2024-től a járási századok a területvédelmi zászlóaljak szervezetén belül átalakításra kerültek tartalékos lövész századokká, amelyek már nem követik a közigazgatási adminisztrációs szervezés elvét.¹² A tartalékosok alkalmazása országos lefedettségűvé vált, jelenleg már nem korlátozódik le kizárólag a lakóhely szerinti közvetlen környezetre. A behívásukat követő szolgálati tevékenységüket jelenleg nem a szervezetszerű alegységkötelékükben hajtják végre, hanem minden esetben, az önkéntesség elve alapján, egyéni behívás alapján, ideiglenes alkalmi kötelékekbe szervezve alkalmazzák őket.

Az orosz–ukrán háború tapasztalatai is megmutatták, hogy a nagyobb kötelékek (századok, zászlóaljak) helyett a kisebb, kompaktabb alegységek (rajok, szakaszok) alkalmazásával hatékonyabban lehet célt elérni a harcmezőn. Ez a hasznos tapasztalat egybevág az MH THP szakembereinek szakmai állásfoglalásával, hogy a tartalékos katonákat legfeljebb szakaszszinten lehet hatékonyan alkalmazni, mivel a területi elvek miatt a 30–35 főnél nagyobb kötelékek felkészítésének békében nincs realitása. Ennek megfelelően az önkéntes tartalékos kiképzési rendszer harmadik, legmagasabb szintjére olyan éleslövészetekkel egybekötött kisalegység-összekovácsolásokat (tűzpár, tűzcsoport, raj és szakasz) kell szervezni, amelyekre békétől eltérő jogrendben vagy nagyobb kötelékeket igénylő békeidőszaki feladatok vonatkozásában további felkészítéseket lehet ráépíteni.

Az általam javasolt háromszintű tartalékos kiképzési modellben a tartalékos katonákat térben és időben a fokozatosság elvének a figyelembevételével kell felkészíteni. A modell alsó szintjén lévő alapkiképzési fázisban az önkéntes tartalékos katona a lakóhelyéhez legközelebb lévő kiképzési objektumban (általában a saját vármegyéjében¹³) sajátíthatja el a katonai alapismereteket, így lehetősége van két kiképzési nap között az otthonába távozni, és a pihenőidejét családi környezetben letölteni. A második szintet jelentő egyéni szakfelkészítés kétnapos moduljai a legtöbb esetben lakóhelytől távolabb elhelyezkedő, központi kiképzési bázisokon kerülnek végrehajtásra, így a tartalékos katonáknak a kétnapos egybefüggő kiképzés során már nincs lehetőségük a napi hazajárásra, a pihenőt a társaikkal közösen kell tölteni, ami katonai szocializációs szempontból sem elhanyagolható tényező. A közösségi léthez történő fokozatos hozzászoktatás a tartalékos kiképzési modell harmadik szintjét jelentő kötelékfelkészítésen érheti el a csúcspontját, mivel itt a 14–15 napos kiképzési időt akár több kisebb blokkban vagy akár egybefüggően is végre lehet hajtani. A közösségi

¹¹ A tartalékos rendszer alakulásával az azt irányító katonai szervezet is folyamatosan változott, mind nevében, mind struktúrájában, mind feladatrendszerében. 2016–2020: MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság (MH HFKP); 2020–2023: MH Tartalékképző és Támogató Parancsnokság (MH TTP); 2023–2024: MH Területvédelmi Erők Parancsnoksága (MH TVEP); 2024. november 1-től MH Területvédelmi és Hadkiegészítő Parancsnokság (MH THP).

¹² A területvédelmi koncepció, valamint a HVK Hadművelési Csoportfőnökség által kiadott hadművelési követelmények meghatározták, hogy milyen képességeket kell kialakítani az önkéntes tartalékos alegységeknek, amely képességalapú szervezést követel.

¹³ A vármegyei kiképzési objektumok infrastrukturális lehetőségei a tartalékos alapkiképzéseket ki tudják szolgálni, azonban a közép- és hosszú távú tervekben ezen objektumok fejlesztése is napirenden van.

életformához kevésbé szokott fiatalokat kezdetben általában megrázkódtatásként éri a megszokott családi környezetből történő kiszakadás ténye, amelyet tovább nehezítenek a hagyományos normáktól eltérő katonai környezeti hatások (az ismeretlen emberekkel való együttműködés, a vezényszavak, a feszes napirend, az egyenruhából fakadó kezdeti feszélyezettség, a követelménytámasztás, a folyamatos parancsnoki kontroll stb.). A kiképzőktől a megtartás szempontjából fontos elvárás a kiképzendő állomány katonai környezetéhez történő fokozatos hozzászoktatása, amely azonban nem mehet a katonai érintkezés betartásának a rovására (nem elfogadható az a módszer, hogy túlzott „atyáskodó” vagy „anyáskodó” viselkedés miatt nem a valósághoz közeli vagy annak megfelelő viszonyokra készítse fel a kiképző a kiképzendőt). A fokozatosság elvének betartásával az önkéntes tartalékos katona folyamatosan növelve sajátítja el a katonai közeg sokszor merevnek tűnő, szigorú szabályrendszerét, amely jelentősen csökkentheti annak a kockázatát, hogy a közösséghez kevésbé szokott fiatal idő előtt kiváljon a katonai szolgálatból.

A JELENLEGI ÖNKÉNTES TARTALÉKOS MODULÁRIS ALAPKIKÉPZÉS ÉS JAVASOLT VÁLTOZTATÁSAI

A jelenlegi önkéntes tartalékos alapkiképzés a mindenkori hatályos egységes alapkiképzési programhoz¹⁴ igazodik, azonban annak végrehajtása moduláris rendszerben történik. A moduláris alapkiképzés jobban igazodik a tartalékos katonák polgári életviteléhez, mint a hivatásos és szerződéses katonák számára szervezett egybefüggő, intenzív alapkiképzési modell. Nem vitatható, hogy a tartalékos katonák moduláris alapkiképzése az időbeli széttagoltság miatt katonai szocializációs szempontból nem lehet olyan hatékony, mint a hivatásos és szerződéses állomány egybefüggő alapkiképzése, azonban nem is ez az elsődleges célja. Az év nagy részében polgári életet élő és a katonai közeghez kevésbé szokott területvédelmi tartalékos katonák felkészítését priorizálni szükséges annak szem előtt tartásával, hogy az egyes katonai képességösszetevők közül melyiket tartjuk fontosabbnak a másikkal. A moduláris alapkiképzés tervezésénél a tartalékos kiképzési szakemberek előrébb sorolták az ismeretek hatékony elsajátítását és elmélyítését, valamint a fokozatos katonai élethez szoktatást, mint a katonai szocializációs elemet, amely a felkészítésük későbbi fázisaiban alakulhat ki a tartalékos katonáknál és alegységeknél.

A moduláris kiképzés során a tartalékos katonák a katonai alapképességeket alapvetően hétvégén végrehajtandó, kétnapos, nem egybefüggő felkészítéseken sajátíthatják el. A tartalékosok polgári életviteléhez való igazodás jegyében a rendszer rugalmas, így a hétvégekre tervezett moduláris alapkiképzés összevont formában is végrehajtható. Az öt hét alatt egybefüggően szervezett összevont formát általában a felsőoktatásban tanulók veszik igénybe, akik a vizsgaidőszakot követően, a nyári időszakban hajtják végre kiképzésük 25 napját (az összevont formában végrehajtott moduláris alapkiképzésben a modulok tartamában nincs különbség, csak az egyes modulokat hétköznap hajtják végre). A lehetőség szerint a lakóhelyhez legközelebbi kiképzési objektumban végrehajtandó felkészítések (a hétvégi és az összevont forma is) naponta legalább hát-nyolc kiképzési órával számolnak, amelyek végrehajtását követően a kiképzendők az otthonukba távozhatnak a másnapi kiképzés folytatásáig.

¹⁴ Jelenleg a HVKF 287/2024. intézkedésével 2024. július 26-án hatályba léptetett kiképzési program szerint kerül végrehajtásra a hivatásos és szerződéses katonák alapkiképzése.

A 12 tematikusan szervezett modul során az önkéntes tartalékos katona, időben bár széttagoltabban, tartalmában viszont ugyanazt az elvárást teljesíti, mint a hivatásos vagy szerződéses társaik. Tekintettel arra, hogy a tartalékos katonák – lakóhely szerinti közeli bázison végrehajtott – moduláris alapkiképzésének tartalmában igazodnia kell a hivatásos és szerződéses katonák egybefüggő, intenzív alapkiképzéséhez, ezért az olyan speciális kiképzési objektum- és bázisigényű foglalkozások, mint a tűzzel való gyújtás (műszaki kiképzés, robbantás), a tűzakadálypálya és a gázátorgyakorlat (atom-, biológiai és vegyi [ABV] ismeret)¹⁵ szervezése kihívást jelent a tartalékos alegységeknek. E speciális kiképzési bázisok nem találhatók meg minden vármegyében, így a központi bázisokra történő át- és visszacsoportosításokkal mind az egyébként is korlátozott kiképzési idő, mind a fokozatoság – már kifejtett – elve is sérülhet.

A moduláris alapkiképzés felépítését szemlélteti az alábbi ábra:

Modul	Feladat	Időtartam
0.	Adminisztrációs nap	1 nap
1.	Alapozó modul (jogi ism., szolg. szab., alaki kik., kat. testn.)	2×1 nap
2.	Alapozó modul (log. ism., nb. ism., hír. kik., alaki kik., kat. testn.)	2×1 nap
3.	Alapozó modul (mű. ism., kat. tereptan, alaki kik., kat. testn., ABV)	2×1 nap
4.	Alapozó modul (eü. ism., alaki kik., kat. testn., tereptan elm.)	2×1 nap
5.	Katonai tereptan modul	2×1 nap
6.	Atom, biológiai, vegyi (ABV) modul	2×1 nap
7.	Műszaki modul	2×1 nap
8.	Harcászat 1. modul	2×1 nap
9.	Lőkiképzés 1. modul	2×1 nap
10.	Harcászat 2. modul	2×1 nap
11.	Harcászat 3. modul és vizsga	2×1 nap
12.	Katonai esküre való felkészülés és katonai eskü	2×1 nap
	Összesen	25 nap (203 ó)

1. ábra A hatályos önkéntes tartalékos moduláris alapkiképzés felépítése¹⁶ (Szerkesztette a szerző)

Az 1. ábrán látható, hogy a jelenlegi rendszerben a katonai alapképességekhez szükséges elméleti ismereteket az önkéntes tartalékosok jelenléti kontaktórákon (alapozó modulok)¹⁷ sajátítják el, hasonlóan a gyakorlati ismeretekhez. Ez viszonylag sok időt vesz igénybe az egyébként is korlátozott tartalékos kiképzési időből,¹⁸ amelynek távoktatási rendszerbe történő áttervezésével jelentős kiképzési időt lehet kigazdálkodni a gyakorlati felkészítés számára. A távoktatáshoz az MH már meglévő távoktatási rendszere (ILIAS) jó alapot szolgálhat,

¹⁵ Öze 2021, 131.

¹⁶ Az MH TVEP PK 129/2024. sz. intézkedésével 2024. augusztus 6-án lett hatályba léptetve.

¹⁷ Az alapozó modulokban a katonai szolgálathoz és a gyakorlati kiképzésekhez szükséges elméleti ismereteket dolgozzák fel, általában tantermi kontaktórákon. Az alapozó modul emellett tartalmaz minimális tantermen kívüli foglalkozásokat (alaki kiképzés, katonai testnevelés), azonban az első négy modul elméleti jellegű.

¹⁸ A területvédelmi tartalékos katonák számára a szolgálati idejük első évében 25, a további években évi 15 nap kiképzési időkeret áll rendelkezésre.

azonban a távoktatási rendszer általános fejlesztésével még hatékonyabbá lehetne tenni az elméleti felkészítést. Az általam javasolt rendszerben az ún. távoktatási rész vagy önképzés nem képezi részét a tartalékos katonák korlátozott idejű kiképzési idejének, így azzal a modulok gyakorlati óraszámait lehetne megnövelni.

A távoktatás nem új elem a tartalékos felkészítések rendszerében, mivel az önkéntes tiszt- és altisztképzés elméleti fázisában már eredményesen alkalmazzák, ahol a zömmel felsőoktatásban tanuló kiképzendő állomány tanulmányaihoz igazodva, az egyetemi szorgalmi időszakban önállóan kerül feldolgozásra az elméleti tananyag az ILIAS távoktatási rendszeren keresztül. A rendszer a feldolgozás teljes menetét nyomon tudja követni a belépéstől a számonkérést biztosító részvizsgák végrehajtásáig, így az ellenőrzés is végrehajtható.¹⁹ A távoktatás során a kiképzendő a távoktatási rendszerhez egy felhasználónevet és egy jelszót kap, amelyek segítségével a saját otthonában, a saját számítástechnikai eszközén (személyi számítógép, laptop, tablet, okostelefon stb.) keresztül tudja feldolgozni a katonai alapképességekhez szükséges elméleti tananyagot. Az egyes elméleti tárgykörökhöz a rendszer konzultációs lehetőséget biztosít (egy kiképző kontaktszemély elérhetőségi adatai) a távoktatásban résztvevőknek, akik részére a kérdéses elméleti tananyagban tudnak segítséget nyújtani. A távoktatási tananyagot úgy építik fel, hogy az egyes részismereti részek közötti részvizsgák sikeres kitöltésével lehet csak a további fejezetekre továbblépni, ezáltal a felületes elsajátítás elméletileg kizárható. Sikertelen részvizsga esetén a rendszer rákényszeríti a kiképzendőt a nem megfelelően elsajátított ismeretrész ismételt átnézésére, értelmezésére, majd ismételt vizsga végrehajtására. A tiszt- és altisztképzés gyakorlati részére ezt követően csak azon tartalékos katona hívható be, aki az online vizsgát sikeresen zárta.

Az általam javasolt, részben új típusú területvédelmi tartalékos alapkiképzés felépítését a 2. ábrán szemléltetem:

Modul	Feladat	Időtartam
0.	Adminisztrációs nap	1 nap
1.	Alaki felkészítő 1. modul	2×1 nap
2.	Alaki felkészítő 2. + egészségügyi modul	2×1 nap
3.	Katonai tereptan 1. modul	2×1 nap
4.	Katonai tereptan 2. modul	2×1 nap
5.	Műszaki modul	2×1 nap
6.	Atom, biológiai, vegyi (ABV) modul	2×1 nap
7.	Harcászat 1. modul	2×1 nap
8.	Harcászat 2. modul	2×1 nap
9.	Lőkiképzés 1. modul	2×1 nap
10.	Lőkiképzés 2. modul	2×1 nap
11.	Harcászat + lökiképzés speciális modul + vizsga	2×1 nap
12.	Katonai esküre történő felkészülés + katonai eskü	2×1 nap
	+Távoktatás	Önállóan

2. ábra A javasolt önkéntes tartalékos moduláris alapkiképzés felépítése (Szerkesztette a szerző)

¹⁹ Természetesen, mint minden rendszer, ez is „átverhető,” azonban a jóhiszeműség jegyében ezt nem veszem figyelembe a tanulmány során.

Az általam javasolt önkéntes tartalékos moduláris alapkiképzés szervezésében és időbeosztásában eltér a hivatásos és szerződéses katonák alapkiképzésétől, mivel az elméleti ismeretek, valamint a fizikai felkészítés jelentős része a távoktatási elemhez kerül átcsoportosításra. Ezen túlmenően a gyakorlati részből a speciális kiképzési objektumokat igénylő foglalkozások (robbantás és a tűz akadálypálya, gázsátorgyakorlatok) is áttervezésre kerülnek az egyéni lövész szakfelkészítés időszakára (a tartalékos katona második szolgálati éve, amikor már távolabbi kiképzési helyszíneken is végrehajthatnak foglalkozást).

A javaslat szerint az állomány fizikai felkészítésének jelentős része is „önképzés” keretében kerül végrehajtásra. A korlátozott kiképzési idővel rendelkező tartalékos állomány kontakt idejű fizikai felkészítésére luxus hasznos kiképzési időt fordítani, a felkészítést egy irányított „edzéstervvel” a tartalékos állomány otthonában és saját szabadidejében önállóan is végrehajthatja. Ez a kötelességtudat kialakítása és a kiképzési idővel való gazdálkodás mellett azzal is magyarázható, hogy országosan általában jobb infrastruktúrát (futópályák, futókörök elterjedése) használhat a kiképzendő állomány a lakóköznyezetében, mint amit az MH a saját kiképzési objektumaiban biztosítani tud a számukra. Az önképzés keretében végrehajtott fizikai felkészítés a már meglévő sportalkalmazások segítségével ellenőrizhető és nyomon követhető, így annak elmulasztása is szankcionálható.

A javasolt önkéntes tartalékos alapkiképzési rendszer megértéséhez szemléletmódváltás szükséges, amely arra alapoz, hogy az önkéntesség elvén vállalt katonai szolgálat esetén nem csak a kötelezően teljesítendő feladatokat kell ellátni. A hivatásos és szerződéses katonákhoz hasonlóan a tartalékos katonáknak is a saját szabadidejükből kell és szükséges időt biztosítani ahhoz, hogy a velük szemben támasztott fizikai követelményeknek meg tudjanak felelni. Ez még annak az árán is elvárható, ha lesznek olyanok, akikkel szemben a követelmények nem teljesítése miatt bizonyos szankciókat kell foganatosítani.

AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS LÖVÉSZ SZAKALAPOZÓ KIKÉPZÉS

Az ADHU 23 gyakorlat során keletkezett tapasztalatok feldolgozásakor megállapításra került, hogy a hatályos, egyszintű (alapkiképzés) tartalékos kiképzési rendszerrel nem lehet megfelelni azoknak az alkalmazói követelményeknek, amelyeket az MH vezetése és a területvédelmi erőkkel együttműködő fegyvernemi és szakcsapatok²⁰ az önkéntes tartalékos katonákkal és alegységekkel szemben támasztanak.²¹ Az ennek való megfelelés alapfeltétele egy olyan, a katonai alapképességek elsajátítását biztosító alapkiképzésre épülő egyéni lövész szakfelkészítés, amely a gyalogos lövész katonák egyéni szakképességeinek elsajátítását hivatott szolgálni. A már említett ADHU 23 gyakorlat tapasztalatainak kiértékelését követően az MH THP kidolgozott egy olyan szakfelkészítési rendszert, amely a tartalékos állomány polgári életviteléhez – az alapkiképzéshez hasonlóan – igazodni tud, és ezen túlmenően egy élményszerű, „üresjáratoktól” mentes kiképzést biztosít. Ennek tudatában került kidolgozásra egy hét tematikus modulból álló szakfelkészítési rendszer, amely a lövész részképességek és speciálisan ezen fegyvernemi tudás elsajátítására hivatott.²² Ezt a rendszert szemlélteti a 3. ábra.

²⁰ Azokra az aktív alakulatokra gondolok, akikkel a tartalékos alakulatok együttműködnek a felkészítés, a gyakorlatok vagy műveleti feladatok ellátása során.

²¹ Csóka 2020, 65.

²² A HVKF 212/2024. intézkedésével 2024. június 12-én lépett hatályba.

Feladat	Időtartam
Lövészeti modul	3×2 nap (évente 2 nap 3 éven keresztül, modulonként min. 20 óra kiképzés)
Műszaki modul	3×2 nap (évente 2 nap 3 éven keresztül, modulonként min. 20 óra kiképzés)
ABV-modul	3×2 nap (évente 2 nap 3 éven keresztül, modulonként min. 20 óra kiképzés)
Harcászat 1. modul	3×2 nap (évente 2 nap 3 éven keresztül, modulonként min. 20 óra kiképzés)
Harcászat 2. modul	3×2 nap (évente 2 nap 3 éven keresztül, modulonként min. 20 óra kiképzés)
Őrzésvédelmi modul	3×2 nap (évente 2 nap 3 éven keresztül, modulonként min. 20 óra kiképzés)
Katonai rendészeti modul	3×2 nap (évente 2 nap 3 éven keresztül, modulonként min. 20 óra kiképzés)
Összesen	42 nap (évente 14 nap 3 éven keresztül, min. 420 óra tiszta kiképzés)
+Távoktatás	Szabadidőben önálló feldolgozás, konzultációs lehetőséggel

3. ábra *Az önkéntes tartalékos egyéni lövész moduláris szakfelkészítés elvi váza (Szerkesztette a szerző)*

Az ábrán látható tematikus modulok során a gyalogos lövészkatonák egyéni ismeretanyagát sajátíthatják el a tartalékos katonák. Tekintettel a már említett korlátozott kiképzési időre (a 2. szolgálati évtől kezdődően évi 15 kiképzési nap)²³ az egyéni lövész részkapességi ismeretszintet három év alatt (a 2. évben alapszinten, a 3. évben középszinten, a 4. évben emelt szinten) sajátítják el, és alakítják ki a képességeket.

A felkészítés rendszerében a toborzó és megtartó erő szempontjából elengedhetetlenül fontos az élményszerű kiképzés megléte. Ezen élményszerűséget többek között az MH többi haderőneme tudja biztosítani a tartalékos rendszer számára, amelynek a motiváció fenntartásában van hatalmas szerepe. Ennek hiányában a tartalékos állományban gyorsan kialakulhat a motivációvesztés érzése, amely akár legvégső esetben szerződésbontással is járhat. A lövész szakfelkészítés élményszerűséget növelő tényezője lehet például az új beszerzésű fegyverzeti és haditechnikai eszközök kiképzésen történő használata, a légi szállítással történő át- és visszacsoportosítás, de akár a komplettírozott élelmezési csomagok (Meal, Ready-to Eat – MRE) biztosítása is.

A TARTALÉKOS ALEGYSÉGEK KÖTELÉKKIKÉPZÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

Mint már írtam, a magyar területvédelmi szakállomány az orosz–ukrán háború ez irányú tapasztalatai alapján egyöntetűen arra a következtetésre jutott, hogy a területvédelmi tartalékosokat békeidőszakban legfeljebb szakasz szintig (hozzávetőleg 30-35 fő) kell összekovácsolni és felkészíteni. Ezt a következtetést igazolja, hogy a magyar területvédelmi tartalékosok békében történő, akár műveleti (pl. katasztrófavédelmi és határvédelmi feladatok, társszervek megerősítése stb.), akár kiképzési (pl. műveleti alakulatok²⁴ gyakorlatain történő részvétel, megerősítés stb.) alkalmazása nem igényli ennél nagyobb erő biztosítását. A kis alegység szintű felkészítés elgondolását tovább erősíti az a tény is, hogy az önkéntes tartalékos

²³ A tanulmány során a tartalékos katonák 2. szolgálati évtől rendelkezésre álló évi legfeljebb 15 kiképzési nappól minden esetben 14 nap kiképzéssel terveztem a végrehajtás során, a 15. nappal mint tartalék nappal számoltam.

²⁴ Műveleti alakulatok alatt a nem tartalékos katonai szervezeteket értem.

lékosok polgári életvitele, valamint koordinált alkalmazása²⁵ miatt a legritkább esetben ad lehetőséget arra, hogy a korábban összekovácsolt, ezáltal felkészített alegységek összeszokva és együtt kerüljenek alkalmazásra. A tartalékos katonák kis alegységekbe (tűzpárok, tűzcsoportok, rajok, szakaszok) történő összekovácsolása részben eltér a műveleti alakulatok hivatásos és szerződéses katonái hasonló kiképzéseitől. Utóbbiak esetén az összekovácsolás az adott alegység együttes gyakoroltatását, „összecsiszolódását” és a csapatkohézió növelését szolgálja. Ebben az esetben az összekovácsoló foglalkozásokon, a szakmai elemeken kívül a katona megismeri a társai és parancsnokai személyes attitűdjeit, verbális és nonverbális magatartásformáit is, amely a jövőbeli együttes alkalmazásuk során még hatékonyabb együttműködést tesz lehetővé (megismeri a parancsnokának a hangját, mozdulatait, gesztusait és testbeszédét, amely alapján a jövőben „félszavakból is megértheti” annak szándékát, de megismeri társai mozdulatait, képességeit, fizikai teljesítményét stb. is). Ezzel ellentétben a területvédelmi tartalékosok kötelékfelkészítése során a hangsúly a kisalegység-kötelékben történő együttes tevékenység begyakorlásán van. Tekintettel arra, hogy a szervezetszerű önkéntes tartalékos kötelék együtt történő békeidőszaki alkalmazására – a már említett koordinált alkalmazás miatt – minimális az esély, ezért a tartalékos katonáknak annyit kell megtanulni, hogy az egyéni szakfelkészítésen a beosztására vonatkozó ismereteket hogyan tudja alkalmazni társaival közösen, alegységkötelékben. Az összekovácsolás személyes kapcsolati elemeit, amelyet a műveleti alakulatok összekovácsoló felkészítésénél tárgyaltam (verbális és nonverbális jelek stb.), továbbra is a konkrét békeidőszaki vagy békétől eltérő jogrendi alkalmazásra történő ismétlő és célfelkészítéseken kell elsajátítaniuk.

Az önkéntes tartalékos felkészítési rendszer harmadik szintjén lévő kötelékfelkészítés már egy egybefüggő kiképzési rendezvény, ahol a tartalékos katona hosszabb-rövidebb ideig (akár 14-15 nap, egybefüggően vagy több kisebb négy-öt napos szakaszokra osztva) kiszakad a megszokott környezetéből, és kizárólag csak a katonai feladataira tud koncentrálni. Tekintettel arra, hogy az MH-nak igazodni kell a tartalékos katonák polgári életviteléhez, így ezeket a kötelékkiképzési ciklusokat úgy kell szervezni, hogy az a legkevésbé legyen megterhelő a kiképzendő állomány magán- és munkahelyi életére. Ennek figyelembevételével ezeket a tartalékos kötelékfelkészítéseket a nyári időszakra célszerű tervezni, mivel így a tartalékos állomány többségét jelentő felsőoktatásban tanulók is össze tudják hangolni tanulmányaikkal a katonai szolgálat idejét. A nyári időszaki felkészítéssel jelentősen csökkenthető az időjárás okozta befolyásoló tényezők sora is (kevésbé valószínűek a hosszú ideig történő csapadékos időszak okozta korlátok, sokáig vannak jó látási viszonyok, könnyebben hozzászokik a tartalékos az időjárási változásokhoz [hőségből hirtelen eső, majd a magas páratartalomban történő feladatvégrehajtás] stb.) Az önkéntes tartalékos alegységek kötelékkiképzésének felépítését a 4. ábra szemlélteti.

²⁵ A koordinált alkalmazás alatt azt értem, hogy az önkéntes alapon katonai szolgálatot vállaló területvédelmi tartalékos behívását és alkalmazását megelőzően az MH egyeztet az érintettel a szolgálat megvalósulásával kapcsolatban, és amennyiben a tervezett feladat időpontját nem tudja a polgári életvitelével összehangolni, akkor lehetősége van a behívás elhalasztását kérni.

Feladat	Időtartam
Egyéni ismétlő harcászati drillek	1 nap
Egyéni ellenőrző lögyakorlatok	1 nap
Tűzpár-összekovácslás	2 nap
Tűzpár éles lögyakorlatok	1 nap
Tűzcsoport-összekovácslás	2 nap
Tűzcsoport éles lögyakorlatok	1 nap
Raj-összekovácslás	2 nap
Raj éles lögyakorlatok	1 nap
Szakasz-összekovácslás	2 nap
Szakasz éles lögyakorlatok	1 nap
Összesen	14 nap, tábori kihelyezés keretében

4. ábra Az önkéntes tartalékos alegységek kötelekkiképzésének felépítése (Szerkesztette a szerző)

A TÁVOKTATÁS SZEREPÉNEK JELENTŐSÉGE AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS KIKÉPZÉSI RENDSZERBEN

A távoktatás kiképzési rendszerbe történő integrálását, szerepének hangsúlyozását külön fejezetben vizsgálom, ezzel az új szemléletmódot követelő kiképzési módszer fontosságát kívánom kiemelni. A távoktatás kiképzési rendszerbe emelésének esetünkben legalább kettős követelménye van, amelyeket érintőlegesen már említettem az eddigi fejezetekben. Az orosz–ukrán háborús tapasztalatok szerint a kiképzendő állomány gyakorlati felkészítésére szánt idő jelentősége felértékelődött a gyorsan változó események hatására. Bár hazánkban az ukrán hadszíntér gyorsan változó eseményeihez még csak hasonló helyzet sem áll fenn, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az ilyen irányú tapasztalatokat egy közép- és hosszú távú tervezési folyamatnál. A kiképzési idővel az önkéntes tartalékosok esetében is „jól kell gazdálkodni”, mivel a jogszabály adta időbeli korlátozások miatt azt úgy kell kihasználni, hogy minél több gyakorlati foglalkozásra kerülhessen sor ezen idő alatt.

A távoktatás előtérbe helyezése mellett a másik nagyon fontos szempont abból fakad, hogy a 2020-as évekre a katonakorú fiatalok többsége az ún. Z generációból²⁶ kerül ki. A generációk közötti különböző szokásrendszerekkel, így a Z generációval is számos tanulmány foglalkozik, amelyekből megismerhetővé válnak a tanulási, olvasási, ismerkedési, kapcsolattartási szokásai. Ezen tanulmányokban általában jellemzően azonos a ténymegállapítás, hogy az ún. Z generáció tagjainak napi életében az okoseszközök aktív szerepet játszanak, tankönyvek és könyvek helyett okoseszközökön szereznek információkat, és az információkat nagyon rövid idő alatt akarják megszerezni,²⁷ amihez az internet adta lehetőségek jó alapot szolgáltatnak.²⁸ Ezeket a jellemzőket a korszerű kiképzési rendszer kialakításánál sem szabad figyelmen kívül hagyni.

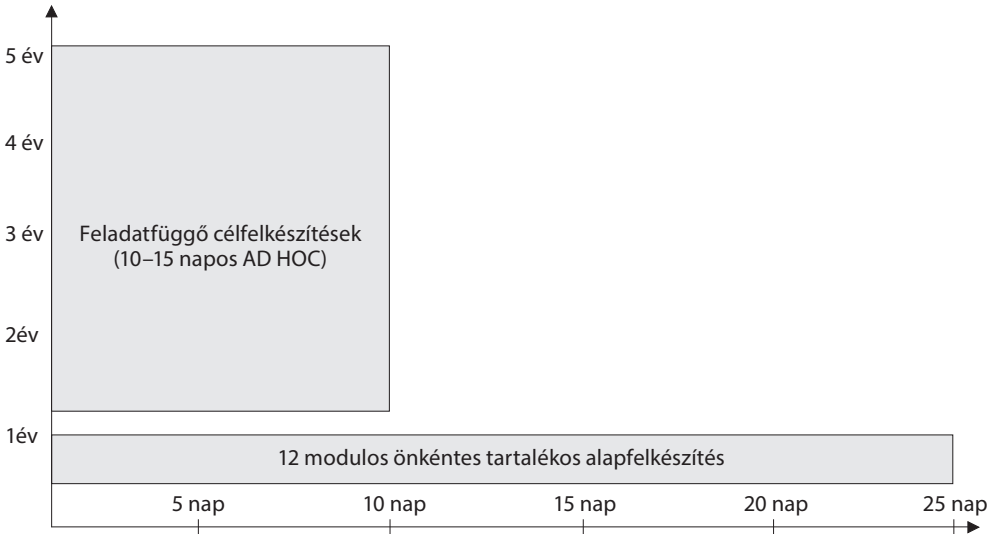
²⁶ Az 1995 és a 2009 között született generáció.

²⁷ Ruzsa 2018.

²⁸ Az egyéni ütemben, a saját tempóban történő információszerzésre gondolok, amely jobban igazodik a Z generációra jellemző tanulási szokásokhoz, mint a kontaktfoglalkozások.

ÖSSZEGRÉS

Az önkéntes tartalékos rendszer (ÖTR) indulása óta több ezer tartalékos katona szerezte meg a katonai szolgálat alapjául szolgáló katonai alapképességeket. A kezdetekben létrehozott egyszintű, kizárólag alapkiképzésből álló kiképzési rendszer napjainkra megérett a továbbfejlesztésre annak érdekében, hogy az alapkiképzésen átesett katonák további szervezett felkészítése végrehajtható legyen. Az egyszintű kiképzési rendszert a hazai és nemzetközi tapasztalatok figyelembevételével a szükséges mértékben át kell alakítani, majd további szintekkel kell kiegészíteni. A jelenlegi kiképzési modellt az 5. ábra szemlélteti.

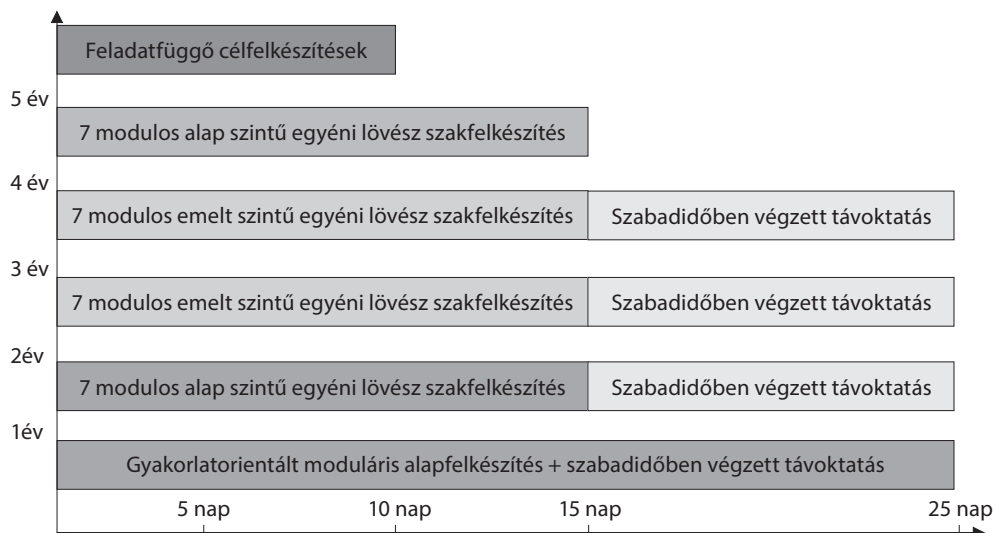

5. ábra A jelenlegi önkéntes tartalékos kiképzési modell (Szerkesztette a szerző)

Az általam javasolt önkéntes tartalékos kiképzési modell az átalakított alapkiképzésre épülő második, egyéni lövész szakkiképzési szinttel, továbbá a harmadik, a speciálisan területvédelmi tartalékos alegységekre kidolgozott kötelékkiképzési szinttel válhat teljessé, amelyet a 6. ábra szemléltet.

A kiképzési idővel való gazdálkodás és a gyakorlatorientált, élményszerűséget nyújtó kiképzések érdekében e modellben a távoktatás szerepe jelentősen felértékelődik. Az elméleti ismereteket, valamint a fizikai felkészítés jelentős részét a tartalékos katonáknak a saját szabadidejükben kell feldolgozniuk és elvégezniük, kontrollált formában. A távoktatással felszabadult kontakt kiképzési időt a gyakorlati felkészítésre kell biztosítani annak érdekében, hogy a tartalékos katonák korlátozott kiképzési ideje a lehető legteljesebb mértékben kihasználhatóvá váljon. Az elméleti ismeretek és a fizikai felkészítés önálló feldolgozásából és elvégzéséből felszabadult kiképzési idő növelheti a kiképzés áteresztőképességét azzal, hogy a kiképzőalegységeknek a gyakorlati foglalkozásokra kell elsősorban koncentrálniuk.

Az általam javasolt többszintű tartalékos kiképzési modellt a fokozatosság elvének figyelembevételével kell kialakítani annak érdekében, hogy a tartalékos szolgálatra jelentkező, a katonai közegehez nem szokott fiatalok fokozatosan tudjanak hozzászokni a szolgálatból adódó nehézségekhez. Ennek érdekében az alapkiképzés időszakában lehetőségük van a napi

6. ábra A javasolt önkéntes tartalékos kiképzési modell (Szerkesztette a szerző)

kiképzéseket követően az otthonukba távozni, ezért az első évben nagyon fontos szervezési kritérium, hogy minden megyében elérhető legyen az alapkiképzés lehetősége. A következő években előírt szakkiképzéseket már központi bázisokon, alkalmanként kétnapos összevonásokon kell végrehajtani, míg az ötödik szolgálati évben végrehajtandó kötelékfelkészítések esetén már egybefüggő, kéthetes gyakorlatokkal, tábori kihelyezésekkel számolhatunk. A fokozatosságnak a kiképzendő állomány terhelésénél is meg kell jelenni, így az alapkiképzés fázisában a napi kiképzési idő hozzávetőleg nem haladja meg egy átlagos középiskolai nap időkeretét, a szakfelkészítés fázisában már éjszakába nyúló vagy éjszakai foglalkozásokat is tudniuk kell végrehajtani, míg a kötelékfelkészítésen már egybefüggő, terepen történő nyugalás, nyugalásbiztosítás végrehajtása az elvárt ambíciószint.

A békeidőszakban működtetett önkéntes tartalékos kiképzési modell alkalmas lehet a békétől eltérő jogrendben hadkötelezett állomány honvédelmi előképzésére is, amellyel a társadalmi ellenállóképességet (reziliencia)²⁹ lehet növelni. E kérdés politikailag és társadalmilag is szenzitív, nem is célolem ennek a mélyebb vizsgálata, megállapításokkal kizárólag az önkéntes tartalékos kiképzési modell szélesebb körű alkalmazhatóságára hívom fel a figyelmet.

A tanulmány a jelenlegi önkéntes tartalékos kiképzési rendszert foglalja össze nagy vonalakban, és egy összetettebb, többszintű kiképzésimodell-javaslat részleteit mutatja be. A jelenlegi rendszer átalakítását a közép-európai térség biztonsági környezetének a megváltozása, a műveleti alakulatok növekvő tartalékos igényei, valamint az elmúlt években keletkezett kiképzési tapasztalatok indokolják. Az orosz–ukrán háború a klasszikus katonai feladatokban, a migrációs helyzet és a koronavírus elleni védekezés elsősorban a társszervek támogatásában generáltak olyan hasznos tapasztalatokat, amelyek kiképzési rendszerbe történő beépítése elengedhetetlen a rendszer továbbfejlesztése érdekében. A tartalékos

²⁹ Etl 2020, 19.

állomány létszámának növekedése is arra készíti a témával foglalkozókat, hogy alternatívákat dolgozzanak ki a tartalékos katonák és alegységek további felkészítésére. Tanulmányomban e lehetséges alternatívák közül mutattam be egy változatot.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 13/2024. (VII. 23.) HM rendelet az önkéntes tartalékos jogállásról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2400013.hm> (Letöltés időpontja: 2024. 11. 14.)
- A Honvéd Vezérkar főnökének 212/2024 HVKF intézkedése a pilot jelleggel végrehajtásra kerülő Területvédelmi Tartalékos szakfelkészítések előkészítéséről és végrehajtásáról.
- A Honvéd Vezérkar főnökének 287/2024 HVKF intézkedése a Magyar Honvédség Katonai Alapfelkészítés Programja kiadásáról.
- A Magyar Honvédség Területvédelmi Erők Parancsnoksága parancsnokának 129/2024 MH TVEP PK intézkedése a Magyar Honvédség Katonai Alapfelkészítés Programja szerinti, modulrendszerű tartalékos alapképzések végrehajtására.
- Bodó Szabolcs: *Egy új szolgálati forma: az önkéntes katonai szolgálat*. Honvédségi Szemle, 150. évf. 2022/6., 46–59. DOI: 10.35926/HSZ.2022.6.4 <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/891/842> (Letöltés időpontja: 2024. 07. 21.)
- Bodó Szabolcs: *Területvédelmi erők alkalmazása az Adaptive Hussars 2023 gyakorlaton*. Honvédségi Szemle, 152. évf. 2024/3., 20–32. DOI: 10.35926/HSZ.2024.3.2 <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/1197/1167> (Letöltés időpontja: 2024. 07. 21.)
- Csóka Attila: *Az önkéntes területvédelmi tartalékos alegységek ABV-védelmi feladatai*. Honvédségi Szemle, 148. évf. 2020/6., 58–66. DOI: 10.35926/HSZ.2020.6.5 <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/166/158> (Letöltés időpontja: 2024. 09. 22.)
- Etl Alex: *A társadalmi ellenálló képesség szerepe a biztonság szavatolásában*. A Honvédség és Társadalom Baráti Kör Székesfehérvári Szervezete kiadványa. https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/reziliencia_e-book.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 09. 21.)
- Dr. Horváth Zoltán: *Hátországvédelem, területvédelem – Területvédelmi ezredek, zászlóaljok a hatékonyan működő területvédelmi rendszer érdekében*. Katonai Logisztika, 27. évf. 2019/3., 24–62. DOI: 10.30583/2019/3/024 https://epa.oszk.hu/02700/02735/00089/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2019-03.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 09. 23.)
- Öze Zoltán: *Az Önkéntes Területvédelmi Tartalékosok ABV-mentesítőképeségének kialakítása*. Hadmérnök, 16. évf. 2021/2., 127–139. DOI: 10.32567/hm.2021.2.9 <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hadmernok/article/view/4827/4563> (Letöltés időpontja: 2024. 09. 22.)
- Ruzsa Csaba Roland: *Z generáció fő jellemzői és a várható munkaerő-piaci kihívások*. Közép-európai Közlemények, 11. évf. 2018/3., 149–157. https://acta.bibl.u-szeged.hu/56859/1/kek_42_149-157.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 07. 29.)
- Üveges Huba: *Kiképzés és kiképzési rendszer – az orosz–ukrán háború egyik alapkérdése*. Rádióinterjú a Hit Rádióban, 2023. 11. 02. https://youtu.be/HLvP1XXzi_4?si=ivF-TPnOxDLdScqi (Letöltés időpontja: 2024. 09. 23.)